

Бочарова Інга Василівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент
О. В. Колишкін

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито особливості розвитку рухової сфери дітей із затримкою психічного розвитку. Констатується, що зазначені особливості виявляються у зниженні психічної витривалості, працездатності і пізнавальної активності, в емоційно-вольових розладах, нестійкості уваги та унедоліках пам'яті, сенсомоторної координації, високій варіативності психомоторних проявів та специфічності психомоторних здібностей у дітей означеної нозології. Тому завданням процесу фізичного виховання дітей означеної нозології є комплексний вплив на елементи, що лежать в основі психомоторної діяльності.

Ключові слова: рухова сфера, розвиток, діти із затримкою психічного розвитку, засоби рухової діяльності.

Bocharova Inga Vasylivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko
Supervisor - Ph.D. ped. sciences, Associate Professor
O.V. Kolishkin

PECULIARITIES OF MOVEMENT SPHERE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH MENTAL DEVELOPMENT

The article reveals the peculiarities of the development of the motor sphere of children with delay of mental development. It is stated that these features are manifested in a decrease in physical endurance, performance and cognitive activity, in emotional-volitional disorders, instability of attention and in the shortcomings of memory, sensor coordination, high variation of psychomotor manifestations and specificity of psychomotor abilities in children of the identified nosology. Therefore, the task of the process of physical education of children of the identified nosology is a comprehensive influence on the elements underlying psychomotor activity.

Key words: motor sphere, development, children with delay of mental development, means of motor activity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення України як демократичної держави формується нове ставлення суспільства до дітей з різноманітними порушеннями психофізичного розвитку, нове бачення умов і шляхів їх соціалізації та інтеграції в соціум. У цьому контексті особливого

значення набуває відповідне удосконалення змісту спеціальної освіти та методик навчання таких дітей, в тому числі й із затримкою психічного розвитку.

Важливу роль у вирішенні проблем корекції, реабілітації та соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями в умовах сьогодення відіграють засоби адаптивного фізичного виховання, застосування яких дозволяє вирішувати завдання корекції рухових порушень і підвищення фізичної підготовленості дошкільників із затримкою психічного розвитку до оптимального рівня [2; 4].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз проблеми затримки психічного розвитку показує, що внаслідок цього порушення найбільше страждає інтелектуальний компонент загального психічного розвитку дітей, і тому ефективність корекції недоліків у таких дітей повинна визначатися, насамперед, змінами в показниках їхнього інтелекту. Шляхи оптимізації та особливості навчально-виховного процесу дітей із затримкою психічного розвитку засобами фізичного виховання висвітлено у роботах С. Гвоздецької, А. Дмитрієва, С. Максимової, В. Шмаргун [1; 2].

Проблема розвитку рухової сфери дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) у процесі фізичного виховання вивчена недостатньо. Наявність суперечностей між психологічними, соціальними і фізичними потребами дітей означеної нозології та їхніми можливостями визначає пошук і наукове обґрунтування ефективних шляхів розвитку рухової сфери засобами адаптивного фізичного виховання та необхідність створення відповідних умов для їхньої соціальної інтеграції.

Мета статті – розкрити особливості розвитку рухової сфери дітей із затримкою психічного розвитку в умовах сучасного освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. В основі нормального психічного розвитку дитини лежить генетична програма, що реалізується в умовах постійної зміни факторів середовища. Психічний розвиток тісно пов'язаний з біологічними якостями організму, його спадковими та конституційними особливостями, вродженими і набутими якостями та опосередкований поступовим формуванням структури і функції різних відділів центральної нервової системи.

Особливості затримки психічного розвитку проявляються у дітей у дошкільному та молодшому шкільному віці, і потрібно вчасно визначити їх прояви у пізнавальній, емоційно-вольовій сфері дитини, щоб надати

кваліфіковану допомогу і вирішити цю проблему найлегшим шляхом, попередивши проблеми розвитку у дорослому віці.

Для затримки психічного розвитку характерні порушення (до того ж нерівномірні), які виявляються у зниженні психічної витривалості, працездатності і пізнавальної активності, в емоційно-вольових розладах, нестійкості уваги та у недоліках пам'яті, сенсомоторної координації, в той час як здатність мислити (інтегративна функція мозку) достатньо збережена. Зрозуміло, що порушення усіх таких функцій створює негативні передумови для розвитку мислення, проте своєчасне корекційне втручання дає відчутні позитивні наслідки; пізнавальна діяльність дитини вирівнюється і наближається до норми.

Діяльність дітей із затримкою психічного розвитку характеризується загальною неорганізованістю, імпульсом, недостатньою цілеспрямованістю, слабкістю мовленнєвої регуляції; низькою активністю у всіх видах діяльності. Приступаючи до роботи, діти часто проявляють нерішучість, ставлять питання, які, як правило, торкаються того, що вже було сказано педагогом; іноді взагалі не можуть зрозуміти формулювання завдання [3].

Прості спостереження показують, що діти із затримкою психічного розвитку до початку шкільного віку не відчують труднощів на рівні елементарного побутового спілкування з дорослими й однолітками. Вони володіють повсякденним побутовим словником і граматичними формами, для цього необхідними. Однак розширення словника зверненого мовлення за рамки багаторазово повторюваної побутової тематики приводить до того, що виникає нерозуміння деяких заданих дитині питань й інструкцій, що містять слова, значення яких невідоме або недостатньо ясне для дитини, або містять не засвоєні нею граматичні форми. Ускладнення розуміння можуть бути пов'язані й з недоліками вимови, які досить часто спостерігаються у дітей із затримкою психічного розвитку.

Труднощі в пізнавальній діяльності сповільнюють інтелектуальний розвиток дітей із ЗПР у дошкільному віці, але особливо проявляються на початку шкільного навчання: вони проявляються як безпосередньо в нерозумінні навчального матеріалу, так і в труднощах оволодіння читанням і письмом. Відзначаються й утруднення в оволодінні новими формами мовлення: оповіданням, міркуванням [1].

Найбільш ефективно вирішувати практичні завдання психомоторного розвитку можна за умови виявлення елементів психомоторики та визначення зв'язків між ними. А черговість впливу на психомоторні здібності слід визначати на основі теорії М. Бернштейна, відповідно до якої розвиток нижчого рівня управління рухів є основою для розвитку наступного [4].

Методика психомоторного розвитку дітей із ЗПР повинна включати три етапи: свідоме сприйняття основних параметрів рухів; нескладні рухливі ігри з акцентом на виконання дій у чітко визначений час, дозованих за зусиллям і простором; психомоторні ігри-завдання, що мають на меті навчити точно дозувати свої рухи за часовими, просторовими та динамічними змінними, що є складовими складних рухових дій.

В психолого-педагогічних експериментах дослідники рекомендують керуватися такими принципами формування психомоторних здібностей: комплексного підходу до діагностики та формування психомоторних здібностей; єдності розвитку психічних, сенсорних, перцептивних і моторних компонентів рухових можливостей; поєднання виховних, навчальних і розвиваючих впливів безпосередньо через виконання психомоторних вправ; наступність і ускладнення психомоторних вправ; максимального використання ігрового та змагального методів; паралельного методу розвитку фізичних якостей, психомоторних здібностей та спортивно-технічної майстерності; вдосконалення надійності психомоторних функцій; підвищення довільності та усвідомленості при оволодінні психомоторною методикою [2; 4].

В ході аналізу біологічних та соціальних передумов функціонування людської психіки О. Леонт'єв зазначає, що мозок містить в собі не ті чи інші специфічні здібності, а лише здібності до їх формування. Дослідник вважає, що розвивати психомоторні здібності слід шляхом цілеспрямованого впливу на основні психофізіологічні механізми даних здібностей з урахуванням їхнього змісту [3].

З огляду на високу варіативність психомоторних проявів та специфічність психомоторних здібностей у дітей із ЗПР, завданням процесу фізичного виховання учнів означеної нозології є комплексний вплив на елементи, що лежать в основі психомоторної діяльності. Високий рівень їх розвитку стане основою ефективного прояву усіх психомоторних проявів та сформує передумови для розвитку вже окремих здібностей, що є провідними у тій чи іншій руховій діяльності.

Підвищена напруженість, що є наслідком особливостей розвитку м'язового аналізатору у дітей із ЗПР, значно знижує координованість рухів, що обумовлює широке використання вправ для розвитку здатності до довільного розслаблення м'язів.

Наукові дослідження взаємозв'язку розвитку рухових якостей та психічних процесів, інтелекту та фізичної підготовленості, впливу рухового режиму на розумову працездатність, свідчить про те, що високому рівню моторного розвитку відповідає більш високий рівень психічного розвитку, чим вищий інтелект, тим краща успішність у навчанні. У свою чергу, діти з достатнім рівнем розвитку психічних процесів частіше всього мають середні і високі показники фізичного розвитку, статичної витривалості, кращу рухомість нервових процесів [2; 4]. Умови життєдіяльності організму, його взаємодія з довкіллям, руховий режим, діяльність – є важливим індикатором багатьох психічних процесів, а також передумовою адаптації першокласника до навчання.

Застосування засобів адаптивного фізичного виховання, зокрема вправ корекційної спрямованості для покращення природних рухів, вправ для корекції постави та плоскостопості, корекційно-розвиваючих рухливих ігор дозволяють вирішувати безліч корекційно-розвиваючих завдань, ініціюючи активність самих дітей. Завданням процесу фізичного виховання учнів означеної нозології є комплексний вплив на елементи, що лежать в основі психомоторної діяльності. Високий рівень їх розвитку стане основою ефективного прояву усіх психомоторних проявів та сформує передумови для розвитку вже окремих здібностей, що є провідними у тій чи іншій руховій діяльності.

Висновки. Таким чином, в роботі розкрито особливості розвитку рухової сфери дітей із затримкою психічного розвитку в умовах сучасного освітнього простору, що виявляється у зниженні психічної витривалості, працездатності і пізнавальної активності, в емоційно-вольових розладах, нестійкості уваги та у недоліках пам'яті, сенсомоторної координації, високій варіативності психомоторних проявів та специфічність психомоторних здібностей у дітей означеної нозології. Тому завданням процесу фізичного виховання дітей означеної нозології є комплексний вплив на елементи, що лежать в основі психомоторної діяльності. Високий рівень їх розвитку є основою ефективного прояву усіх психомоторних проявів та буде створювати передумови для розвитку вже окремих здібностей, що є провідними у тій чи іншій руховій діяльності.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до використання засобів рухової діяльності в процесі розвитку рухової сфери дітей означеної нозології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ляшенко Т. Д., Бастун Н. А., Сак Т. В. Діти з затримкою психічного розвитку та їх навчання: навчальний посібник для педагогів і шкільних психологів К.:ІЗМН, 1997. 128 с.
2. Колишкін О. В. Теоретико-практичні основи адаптивної фізичної культури: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 424 с.
3. Обучение детей с ЗПР: пособие для учителя / под ред. В. И. Лубовского. Смоленск, 1994. 228 с.
4. Частные методики адаптивной физической культуры : учеб. пособ. / под ред. Л. В. Шапковой. М. : Советский спорт, 2004. 464 с.

Галаш Маргарита Ігорівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Боряк О.В. – доктор педагогічних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ

У статті висвітлюються ключові аспекти особливостей виховання дітей-сиріт в закладах освіти України. Досліджено чинники поширеності цього явища в нашій державі; особливості психологічного стану обраної категорії дітей. Визначено та обґрунтовано теоретико-методологічні основи виховання дітей-сиріт дошкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку – інтелектуальними порушеннями.

Ключові слова: виховання, діти-сироти, старший дошкільний вік, порушення психофізичного розвитку, інтелектуальні порушення, емоційно-вольова сфера, поведінка.

Galash Margarita Ihorivna

Master's degree in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical A.S. Makarenko University
Boriak O .V. – Doctor of Pedagogical sciences, Associate
Professor

ON THE FEATURES OF THE EDUCATION OF ORPHAN CHILDREN

The article highlights the key aspects of the peculiarities of raising orphans in educational institutions of Ukraine. The factors of prevalence of this phenomenon in our state are investigated; features of the psychological state of the selected category of children. Theoretical and methodological bases of upbringing of raw preschool children with psychophysical development disorders - intellectual disorders are determined and substantiated.

Key words: education, orphans, senior preschool age, psychophysical development disorders, intellectual disorders, emotional and volitional sphere , behavior.